

DAGENS FRÅGOR

Den 5 okt. 1945.

Göring eller Dahlerus? Genom att inpränta i minnet, huru den tillryggalagda vägen ser ut bakifrån minskar en vandrare avsevärt risken för att gå vilse på återvägen. För den som vill följa och förstå sin samtids världshistoriska händelseförlopp, kan mången källa till ofrivillig villfarelse elimineras genom en motsatt metod: den återblickande betraktaren gör klokt i att då och då söka draga sig till minnes, hur den nu tillryggalagda vägen en gång såg ut framifrån, innan vandraren-betraktaren visste, varthän den skulle leda, huru den skulle vara beskaffad och vilka upplevelser den skulle erbjuda honom.

Det är civilingenjör Birger Dahlerus' bok »Det sista försöket» — och dess eko i svensk publicistik — som närmast föranlett dessa banala påminnelser om elementära hinder för den ena människans förmåga att fatta den andra människans handlings- eller betraktelsesätt. Dahlerus' skildring av betydelsefulla scener i ett sällsynt skickesedigt världshistoriskt händelseförlopp har kommit att publiceras vid en tidpunkt, då ridån just gått ned för det drama, vars upprinnelse skildringen sysslar med. Hela världen vet i dag betydligt mer om dramats innebörd och en hel del mer om några av huvudpersonerna än även de relativt välunderrättade visste i den stund, då ridån gick upp för över sex år sedan. Har Dahlerus likväl något av intresse att förtälja?

Redan den roll han själv har spelat — förtrogen, budbärare, rådgivare och upptecknare — är ett egendomligt verk av slumpvis tillkomna förutsättningar och av hans egen verksamhetslust. Personlig bekantskap med allmänintresserade engelska affärsmän och med Göring, ambition att göra en egen insats i det världspolitiska spelet, förhandlingsteknisk färdighet plus allmän fysisk och psykisk spänstighet satte Dahlerus i stånd att fungera som tekniskt effektiv mellanhand mellan några av huvudaktörerna i det diplomatiska spel, som utmynnade i det andra världskrigets utbrott. Vad är då att säga om Dahlerus' framställning och om hans bidrag i sak till kännedomen om spelets gång och huvudaktörerna?

Skildringen fyller obestriddligen höga anspråk i fråga om vederhäftigt återgivande av fakta. Dahlerus har ett gott minne och har tydligen begagnat första tillfälle att utförligt uppteckna vad han hört och sett. För sin personliga del har han oförbehållsamt redovisat de omständigheter, som bragt honom i kontakt med Göring och utvecklat denna kontakt, och med avväpnande öppen hjärtighet har han också låtit läsaren få del av hans egen tillfredsställelse över de kulinariskt och i övrigt lyckade arrangemangen vid det värdskap, som han på sin tyskfödda hustrus egendom i Schleswig-Holstein i juli

1939 utövade för Göring och en krets engelska vänner. Det kan med fog sägas, att Dahlerus givit en osminkad bild både av de händelser och förhandlingar han varit med om och av de agerande personerna inklusive sig själv.

Hur skall man emellertid bedöma honom själv och hans roll? För en del svenska tidningar ha de bidrag, som Dahlerus givit till kännedomen om det nazistiska Tyskland — om dessa bidrag mera nedan — tydligen varit fullständigt ointressanta i jämförelse med vikten av att utmåla »Görings vän» Dahlerus som en högst suspekt individ, som en av deltagarna i en lömsk komplott, vilken gick ut på att förhindra krigets utbrott och att bespara Hitler och hans gäng deras bergsäkra nederlag. Den betraktare, som i och för sig ägnar mera intresse åt problemet Hitler eller problemet Göring än åt problemet Dahlerus, kommer emellertid ej förbi frågan om den egentliga innebörden av den svenske ingenjörrens medlingsinsats, en fråga, som så mycket mindre bör kringgås, som den osvikligt leder rakt in på hela den diplomatiska krisens kärnproblem: kunde krigsutbrottet 1939 överhuvud förhindras och i så fall på vad sätt?

I ljuset av vad vi numera känna till om krigsutbrottets förhistoria torde det vara ställt utom allt tvivel, att Hitler senast omkring månadsskiftet juli—augusti 1939 slutgiltigt bestämt sig för en väpnad uppgörelse med Polen, varvid den övervägande sannolikheten dock alltjämt talar för att han helst velat undvika en väpnad konflikt med västmakterna såsom direkt följd av aktionen mot Polen. Denna insikt betyder, att västmaktdiplomatiens strävan att klargöra för Hitler, att en tysk aktion mot Polen måste medföra krig mellan Tyskland och västmakterna, i praktiken aldrig kommit att påverka krisens slutliga utgång, som i själva verket var på förhand given. Icke desto mindre måste ur västmakternas synpunkt all diplomati, som överhuvud förtjänar detta namn, i det i augusti 1939 givna läget utgå från arbetshypotesen, att det gällde att övertyga Hitler om Englands och Frankrikes beslutsamhet att gå till krig på den polska frågan, icke av åstundan att »dö för Danzig» utan för att — som sir Alexander Cadogan den 27 augusti 1939 formulerade det för Dahlerus — få slut på gangsterpolitiken. Från denna arbetshypotes utgick ju uppenbarligen också Dahlerus själv, när han åtog sig uppgiften att sammanföra Göring med tongivande engelsmän i främsta syfte att klargöra för den tyska riksledningen, att brittiska regeringens garanti till Polen ej var någon bluff. Det är ganska ofattbart, huru någon utrikespolitiskt kunnig person — såsom skett i en stor svensk tidning — kunnat beteckna Dahlerus' självtagna mission som överflödigt av det skälet, att det även Dahlerus förutan existerade tillräcklig kontakt mellan ledande personligheter i Tyskland och i England. Nackdelen med de existerande kontakternas officiella karaktär bestod just däri, att Hitler — underblåst av Ribbentrop, som laborerade med grumliga informationer om engelsk undfallenhet — ej var böjd att tro på de officiella brittiska deklARATIONERNA (varvid det även är möjligt, att ambassadören sir Neville Henderson genom privata uttalanden till tyska personligheter på ett tidigare stadium bi-

dragit till att undergräva tilliten till de officiella brittiska deklARATIONERNAS obetingade giltighet).

Om Dahlerus i sitt medlarevärv mellan London och Berlin under dagarna före den 1 september 1939 knappast med fog kan anses ha fungerat som »Görings agent» är det svårt att i hans telefonsamtal med en tjänsteman i Foreign Office på förmiddagen den 3 september — någon timme, innan krigstillstånd inträdde mellan Tyskland och England — se någon annan praktisk innebörd än en ensidig vädjan till Chamberlain att betänka »situationens allvar» — medan den tyska offensiven rullade in i Polen sedan ett par dygn. Det en stund senare av Dahlerus framkastade förslaget, att Göring — just vid den tidpunkt, då fristen för Storbritanniens ultimatum utlöpte — skulle flyga till London förefaller också föga genomtänkt.

Intressantare än frågan om effekten av Dahlerus' verksamhet till den ena eller andra partens favör — man måste ju för övrigt alltid hålla i minnet att han före den 1 september städse handlat i samråd med bägge parterna — är emellertid den inblick hans bok giver i förhållandena inom den tyska ledningen. Hitlers minst sagt underliga beteende som gav Dahlerus intrycket, att han ej var normal, och Görings underdåniga passivitet i de mest kritiska lägen skildras med övertygande konkretion.

Det må slutligen erinras om att Dahlerus säger sig så sent som den 24 augusti 1939 ha av Sveriges statsminister fått höra, att man ej behövde befara någon kris — en uppfattning, som stämde rätt illa med Dahlerus' privata informationer...

Frankrikes återuppbyggnad. De grundvalar, på vilka Frankrike skall bygga upp sitt näringsliv, kunna enligt ledande Paris-tidningars kommentarer till general de Gaulles för en tid sedan i l'Assemblée Consultative hållna näringspolitiska programtal sammanfattas sålunda: ökad och mera rationellt bedriven produktion, en förtroendefull samverkan mellan alla medborgare samt en målmedveten statlig verksamhet, som, utan att döda den fria konkurrensen och det enskilda initiativet, har till uppgift att av det ekonomiska samhällslivets skiftande mångfald skapa en homogen enhet.

Enligt den rapport, som avgivits av den franska återuppbyggnadskommissionen, var efter befrielsen i augusti 1944 den materiella förstörelsen vida mer omfattande än vad som angivits i Journal Officiel några veckor efter tyskarnas fördrivande. Antalet raserade hus uppgår till cirka 200,000 och antalet delvis förstörda till omkring 1,2 milj. Mer än 5 milj. människor äro hemlösa och ungefär 500,000 utan arbete.

Många av kuststädernas hamnar voro på hösten 1944 fullständigt spolierade, men på en förvånansvärt kort tid ha de flesta storhamnarna reparerats, åtminstone i sådan utsträckning att lossning kan ske. Cirka 50,000 franska, amerikanska och engelska soldater ha arbetat i 24-timmarsskift utefter hela kanalkusten. Calais' hamn öppnades på förvåren för sjöfart, men någon större trafik är ännu inte möjlig. Boulognes hamn har provisoriskt iståndsatts, och Dieppe är

trots två invasioner åter i fredsskick. Le Havres storhamn har nu reparerats så, att den i likhet med den sönderbombade men snabbt iståndsatta Rouens hamn har en större kapacitet än före kriget. Den 100-procentigt förstörda Atlanthamnen Brest torde däremot ej kunna trafikeras förrän vid årsskiftet 1945—46. De övriga atlanthamnarna Cherbourg, Lorient, Saint-Nazaire, Nantes, La Rochelle och Bordeaux, som voro ockuperade av tyska trupper ända till kapitulationen, repareras nu av franska ingenjörer och arbetare. Medelhavshamnarna voro vid tyskarnas reträtt förstörda till 75 à 90 proc. Den första av dessa hamnar, som öppnades för civil trafik, var Sète (dec. 1944). Frankrikes största hamn, Marseille, var i oktober 1944 ett enda kaos, men fransmän och amerikanare började genast upprensningsarbetet, och tack vare den amerikanska maskinutrustningen kunde inom en relativt kort tid ett trettiotal kajplatser repareras. Hamnen var till en början helt reserverad för den amerikanska armén, men är nu fransk, liksom övriga av anglosaxiska stridsstyrkor disponerade franska hamnar.

Det franska lufttrafiknätet, som före kriget hade sin östliga ändstation i Saigon och sin västliga i Santiago de Chile, är nu 10,000 km längre än 1939 och omfattar 75,000 km reguljära router. Nya linjer skola etableras snarast möjligt. I detta sammanhang bör nämnas, att den franska flygplansindustrien trots materialbristen utvecklar en beundransvärd energi för att öka produktionen. I september 1944 var driften nedlagd, men nu sysselsätter denna industri 70,000 män och kvinnor. Under innevarande år beräknar man kunna tillverka cirka 2,000 flygplan. Serietillverkningar till ett värde av 14 miljarder francs planeras. Några av flygplanstyperna komma att ha en maximihastighet av 800 km/tim. Omkring 350 flygfält ha iståndsatts efter befrielsen.

Givetvis är järnvägsbygget och nyanskaffning av rullande materiel ett oeftergivligt villkor för det franska näringslivets renässans. I slutet av augusti 1944 voro järnvägslinjer om inalles 3,100 km fullständigt förstörda, men reparationsarbetet har bedrivits med största intensitet, och avsevärda sträckor kunna redan trafikeras. Vid tiden för befrielsen voro cirka 2,300 järnvägsövergångar förstörda eller skadade, men trots bristen på material och kompetent arbetskraft var reparationsarbetet slutfört vid årsskiftet 1944—45. När kriget började, hade Frankrike 18,300 lok, varav 1,230 ellok. I september 1944 voro endast 2,875 ånglok och 285 ellok användbara. Men redan i januari 1945 hade antalet ökats till 5,900 ånglok och 970 ellok. Nyligen har franska staten i USA köpt 700 lok, varav hälften skall levereras under innevarande år. Nydqvist & Holm och Motala Verkstad skulle ha fått stora lokbeställningar, om Sverige kunnat fritt disponera över sitt tonnage. Den franska vagnparken, som vid krigsutbrottet uppgick till 29,000 personvagnar och 460,000 godsvagnar, var i september 1944 reducerad till 6,250 personvagnar och 147,000 godsvagnar, men redan i januari 1945 disponerades 8,700 personvagnar och 160,000 godsvagnar, som dock till större delen voro rekvirerade av de allierade militärmyndigheterna. Först efter den tyska kapitulationen kunde de

civila transporterna återupptagas i viss utsträckning. Men alltjämt dominera de militära transporterna genom Frankrike från och till Tyskland, till stort men för det franska återuppbyggnadsarbetet.

Av vattenvägarna förstördes under kriget 4,600 km, men redan i mars i år voro inte mindre än 3,200 km åter trafikabla — ett utomordentligt resultat av den franska väg- och vattenbyggnadsstyrelsens arbete. Bristen på tonnage för kanaltransporterna är emellertid ännu mycket kännbar.

Även andra faktorer än förstörelsen inom transportväsendet inverka på försörjningsläget, först och främst det franska jordbrukets av kriget reducerade produktivitet. Väldiga odlade områden, särskilt vid kusterna men också inom övriga delar av landet, ha minerats av tyskarna. Dessutom har en stor del av åkerarealen förvandlats till flygfält. Den odlingsbara arealen har reducerats med cirka 100,000 hektar. Livsmedelsläget är alltjämt kritiskt.

Men är det knappt om det dagliga brödet, så lider Frankrike däremot ingen brist på vin och cognac — 16 milj. hektoliter vin finnas på lager och dessutom 14 milj. hl i Nordafrika, vartill komma 75 milj. flaskor champagne. Cognacreserven är den största på hundra år. Tyskarna trodde, att de lagt beslag på all fransk cognac. De franska producenterna lurade dem. De levererade till tyskarna endast betalkohol av dålig kvalitet, ingen druvcognac, men etiketten var fin, och tyskarna voro förtjusta ... »fabelhaft».

Klart är, att den franska industrien ej i nämnvärd grad kan bidra till återuppbyggnaden, förrän kolgruvvedriften och den elektriska kraftförsörjningen blivit något så när normala. Bristen på pitprops omöjliggjorde på hösten 1944 en effektiv gruvdrift. Sedan tillförseln av pitprops ordnats provisoriskt, har arbetsveckan i kolgruvorna successivt ökat till sex dagar. Till följd av bristen på gruvarbetare (en stor del deporterades av Laval till Tyskland; de, som återvänt, äro på grund av svält och misshandel icke ännu kapabla att utföra något arbete) har produktionen ännu ej kommit upp till fredstidens nivå. Den har dock tack vare energiska åtgärder och de disponibla arbetarnas berömvärda prestationer stigit från 40,000 ton (september 1944) till 500,000 ton. En stor del rekvirerades av de amerikanska och engelska militärmyndigheterna. På grund av transportsvårigheter är emellertid fortfarande många industriers kolförsörjning stoppad. För att fylla bristen på arbetskraft inom gruvindustrien och jordbruket har regeringen gjort en démarche i London och Washington med anhållan om att få disponera 1,300,000 tyska krigsfångar utöver de 200,000 krigsfångar, som franska armén och maquisarderna tagit. Varje krigsfånge beräknas kunna bryta 500 kg kol per dag mot ungefär 850 kg för en kvalificerad fransk gruvarbetare. Arbetsgivaren skall till staten betala krigsfångens lön enligt samma taxa som för franska gruv- och jordbruksarbetare. Krigsfångens underhåll kostar ungefär 40 francs per dag, och dagslönen utgör 140 francs. Med detta system tjänar franska staten 100 francs per dag och fånge. De summor, staten inkasserar, räknas som tyskt skadestånd.

Trots bristen på råvaror och reservdelar samt specialmaskiner, som

under ockupationen transporterades till Tyskland, har ett relativt stort antal fabriker och verkstäder, särskilt inom den mekaniska industrien, återupptagit driften.

Det mest markanta uppsvinget har ägt rum inom bilindustrien. Samtliga bilfabriker i Parisdistriktet med undantag av Renaultverken, som bombades av de allierade därför att de arbetade för tyskarna, voro vid befrielsen oskadade och tillverka nu krigsmaterial för den snabbt växande franska armén. År 1929 var Frankrike den näst största bilproducenten i världen (USA nr 1), men 1938 hade det åkt ned till fjärde platsen. I syfte att intensifiera produktionen har en femårsplan utarbetats: fabrikationsåret 1945—46 150,000 bilar, andra året 240,000, tredje året 350,000, fjärde året 400,000 och femte året 470,000. Inköpen av för projektets realisering erforderlig maskinutrustning beräknas uppgå till cirka 7 miljarder francs. Antalet vagnstyper kommer att reduceras.

Den kemiska industrien brottas med samma problem som de flesta övriga industrier — brist på kol och råvaror. Vad svavelsyreframställningen beträffar, medger tillgången på svavelkis en produktion för innevarande år av 300,000 ton (1939: 1 milj. ton). Sodaindustrien, som före 1940 producerade 420,000 ton per år, varav 25 proc. exporterades, har visserligen tillgång på råvaror, men hämmas av kolbristen. Produktionen av kalciumkarbonat, som 1939 belöpte sig till 180,000 ton, har under innevarande år avsevärt ökats. Cement-, tegel- och glastillverkningen är ännu inte på långt när i stånd att tillgodose de enorma behoven av dessa varor.

Vid det europeiska krigets slut var blott 45 proc. av den franska industrien i gång. Men redan det är en aktningvärd prestation av ett utplundrat och krigshärjat land. I kolonierna finnas betydande varulager. Till följd av tonnagebristen ha de ännu ej kunnat fraktas till moderlandet.

I fråga om importen från Sverige äro Frankrikes behov praktiskt taget obegränsade och gälla främst trävaror, cellulosa, papp, papper, järn, stål, maskiner, kul- och rullager samt fartyg och järnvägsmateriel. Dessa behov ha tillgodosetts i det nyligen ingånga fransk-svenska handelsavtalet. Men tonnagebristen försvårar avtalets realisering.

Arbetarnas insats i det franska återuppbyggnadsarbetet torde komma att bli ännu mera betydande än hittills. Enligt en för ett par månader sedan utfärdad förordning har i varje industri- eller handelsföretag med minst 100 anställda ett driftsråd (Comité d'Entreprise) konstituerats, bestående av företagets chef och en personaldelegation. Ombudens antal varierar mellan fem och åtta allt efter företagets storlek. Driftsrådets uppgift är av teknisk, ekonomisk och social natur. De skola handhava all social verksamhet vid företaget samt äga rätt att föreslå åtgärder, ägnade att öka och modernisera produktionen. Driftsråden skola informeras om viktigare ärenden rörande företagets organisation, administration och affärsverksamhet. Med undantag för frågor angående skötseln av företagets sociala in-

stitutioner är driftsrådets uppgift rent *konsultativ*. De förslag, som företagets chef ogillar, kunna underställas generalinspektörens för den industriella produktionen prövning, och denne kan hänskjuta frågan till den högsta instansen, produktionsministeriet. I detta sammanhang bör nämnas, att den franska moderata falangen icke ställt sig avvisande till förslaget om en industriell demokrati. Dess kritik av socialisternas och kommunisternas ekonomiska politik är positiv.

Frankrikes statsskuld var den 31 december 1944 tre gånger större än 1939. Ökningen var emellertid mindre än under första världskriget. Gentemot utlandet har staten inga ekonomiska förpliktelser, varigenom Frankrikes statsfinansiella läge åtminstone i detta avseende fördelaktigt skiljer sig från andra länders. Mot inflationsfaran föres en energisk kamp, i vilken de viktigaste vapnen äro befrielselånet (*l'emprunt de la libération*) samt konfiskationen av oskäliga vinster. Båda ha till uppgift att absorbera utelöpande köpkraft av överskotts-karakter. Teckningen av befrielselånet har överträffat alla förväntningar. Guldreserven är alltså betydande, 75 miljarder francs. Enligt det befriade Frankrikes första budget belöpa sig de ordinarie utgifterna till cirka 150 miljarder francs, medan inkomsterna kalkylerats till något över 155 miljarder.

De materiella energikällorna har kriget tills vidare reducerat, men den andliga energikällan, viljekraften, är intakt, ja starkare än någonsin. Med fog kunde general de Gaulle säga på befrielsens dag: *La France est blessée, mais la France est debout.*

Sanningen på marsch. Kapten B. H. Liddell Harts stämma har länge hört till de uppmärksammade i Englands offentliga debatt. Som militär expert, först i *Daily Telegraph* och sedan i *Times* samt i flera böcker framträdde han under mellankrigstiden som en av de främsta förkämparna för arméns mekanisering. Han stod den dåvarande krigsministern Hore-Belisha nära, när denne omedelbart före krigsutbrottet sökte genomtvinga en reform och modernisering av den engelska armén. Även under kriget har han tillhört de mest framträdande kommentatorerna av händelseutvecklingen. Det kan diskuteras, om hans uppfattning visat sig riktig i alla detaljer; att han i stort sett bedömt förutsättningarna realistiskt, förefaller väl styrkt.

Under den engelska valkampanjen nu i somras uppträdde Liddell Hart som talare bl. a. vid ett liberalt möte i Kendal i Westmorland, där även partiledaren, krigets flygminister sir Archibald Sinclair, var närvarande. Liddell Harts anförande är märkligt för sin klara och illusionsfria syn på det aktuella läget och på den politik, som bragt oss alla därhän. Det förtjänar därför att bli känt för den svenska allmänheten, vilken man eljest på sina håll strävar att bibringa en särdeles enkelriktad syn på tingen, som om Hitlers hot mot friheten i världen under åren 1940—42 alltså vore det enda aktuella. Liddell Harts uppfattning har f. ö. åtskilliga beröringspunkter med den, som Svensk Tidskrift i sitt förra häfte hävdade på ledande plats. Han yttrade i Kendal bl. a.:

»Vi gingo för sex år sedan i krig för att rädda Polens oberoende.

Det borde nu stå klart, att Polen endast kommer att överleva såsom en marionettstat, under kontroll av den makt, som i september 1939 föll det i ryggen och slog sig samman med Tyskland för att dela Polens territorium. Det är uppenbart, att vi ej kunna infria vårt löfte. Vi ha ansträngt oss som i intet tidigare krig för att hålla vårt hedersord (redeem our honour), men vi ha ändå till sist misslyckats.

Men man kan säga, att vårt egentliga mål var att hindra, att en stor makt behärskade hela kontinenten — en hänsynslös totalitär makt, som gjorde individen till slav under staten. Ett sådant herravälde var en allvarlig möjlighet, om Tyskland ej hade hejdats. Men resultatet av den totala segern över Tyskland är, att Ryssland, en annan totalitär makt, blivit dominerande på kontinenten. Den större hälften av Europa ligger nu under dess kontroll, medan den återstående hälften ej kan uppvisa någon stat av jämförlig styrka.

Alla våra stora krig ha utkämpats för att upprätthålla jämvikten i Europa och hindra, att en enda makt vunne hegemonien. Genom att krossa Tyskland så fullständigt ha vi *automatiskt* förfelat vårt mål på lång sikt — livsprincipen i vår politik genom alla århundraden, sedan vi slogo tillbaka armadan.

Detta krig var vunnit — i ordets enda väsentliga betydelse — när Tysklands angreppskraft brutits. Det resultatet hade vi uppnått för mer än två år sedan. Sedan dess ha vi i blinda kämpat vidare för att krossa Tysklands försvarskraft — och därmed även dess förmåga att tjäna som buffert för Västerlandet. Det resultatet gav oss ära till ett högt pris men innebar, att vi *förlorade* freden. Englands ledare var för upphetsad av själva striden för att kunna se framåt och varsna den oundvikliga följden av den förintelseseger, som han förstade efter. I det tappra men kortsynta fullföljandet av denna överkliga seger ha vi bragt oss nära bankrutten. — — —

Att vi under detta krig bundo oss vid det enfaldiga slagordet 'kapitulation utan villkor', utgjorde dårskapens kulmen. Ty det förlängde kriget genom att hos fienden ingjuta förtvivlans mod. Det betydde förlusten av många tusen fler liv, än det skulle ha varit nödvändigt att offra. Det betydde Europas ödeläggelse under befrielseverkets långsamma fortgång. Det totala krossandet av Tyskland har skänkt Ryssland en överväldigande makt i Europa. Om vi skulle bli indragna i en konflikt med Ryssland, skulle denna makt utgöra en större fara, än vad Tyskland var.»

Med hänsyn till den gärna använda, bekväma metoden att vifta bort alla, vilka peka på det nuvarande lägets allvar, såsom hetsare till ett tredje världskrig, kan det vara skäl att nämna, att Liddell Hart starkt understryker behovet av fortsatt samarbete mellan de stora segrarmakterna.

I augustihäftet av *World Review* har Liddell Hart publicerat en artikel i fredsfrågan. Han kritiserar där skarpt Versaillesfredens hårda villkor, vilka utgjorde förutsättningen för de moderata krafternas nederlag och extremisternas seger i Tyskland. Den statsmannamässiga måttfullhet, som visades den besegrade franska erövrarsta-

ten av Bolingbroke 1712—13 liksom av Castlereagh och Wellington 1814—15, prisas i effektiv kontrast mot de mer än trehundra underhusmedlemmar, vilka 1919 skrämde Lloyd George från en försonlig fred och därmed gjorde sig till »unwitting gravediggers for the next generation».

I fråga om Versaillesfreden kritiserar Liddell Hart särskilt de tvångsmetoder, som användes mot de besegrade, den frampressade värdelösa — och sakligt oriktiga — bekännelsen i fråga om skulden till kriget, de territoriella avträdelserna, skadeståndets oerhörda storlek och ockupationstidens okloka längd. Det var enligt hans åsikt politiskt dåraktigt att göra den gamla regimens störtande till förutsättning för freden och sedan pålägga det nya systemets män dylika hårda och förödmjukande villkor. Han sammanfattar: »Man behöver ej tillgripa någon särskilt ond natur hos det tyska folket för att förklara, varför uppgörelsen ej blev varaktig. 'Any nation of strong spirit would have been spurred to evade and overturn such conditions.'» Han visar även en klar blick för sammanhanget mellan Versaillesfredens brister och de speciella agitationsmetoder, som krävas för att kunna föra en demokratiskt styrd stat segerrikt genom ett stort krig — en problemställning, som är minst lika aktuell 1939—45 som 1914—20.

Det är egentligen nästan genant, att man skall behöva hälsa dylika påpekanden som ett mycket stort framsteg i den aktuella debatten. Ty under det tidigare 1930-talet var detta sanningar, med vilka varje upplyst och fördomsfri betraktare var väl förtrogen. Men det är ej den minsta av de skadeverkningar, som Hitler och hans kumpaner ställt till, att deras brottsliga framfart förgiftat den andliga atmosfären även bland deras motståndare. På så sätt har möjlighet att i mångas ögon framstå såsom sakliga bedömare av tidens händelser givits t. o. m. åt de professionella tyskätarna, åt folk, i vilkas föreställningsvärld den tyska generalstaben gärna spelar ungefär samma roll som Sions vise i ivriga antisemiter. Det sätt, varpå man f. n. även i Sverige lyckats frigöra sig från de av den historiska forskningen fastslagna fakta i fråga om skulden till det första världskriget — för att ej tala om ännu tidigare händelser — är ett annat uttryck för denna ur viss synpunkt kanske naturliga men inte dess mindre för framtiden mycket farliga begreppsförvirring, som blivit en följd av nazismens illgärningar.

Skall en framtida utveckling till det bättre vara möjlig för Europa, måste dylika onyanserade hatstämningar undanröjas genom konfrontation med en allsidig verklighet. Likaså måste det göras klart för allmänheten, vad det nu inträdda läget innebär och vilka faror det rymmer. Därmed är naturligtvis inte sagt, att det skall förfaras mildt med dem, som verkligen gjort sig skyldiga till förbrytelser, eller att man skall söka bibringa folk den tron, att alla nu skönjbara hotande olyckor nödvändigtvis komma att inträffa.

Ur denna synpunkt är en sådan insats som Liddell Harts och *World Reviews* här ovan refererade att hälsa med tacksamhet, och man kan glädja sig åt att en sådan mogen insikt ingalunda är ensamstående

i England just nu. Den stora frågan är blott, om den i tid skall kunna göra sig hörd i makternas rådslag. Ingen vet, vilken anblick Mellaneuropa kommer att erbjuda nästa sommar.

Sex månader efter Österrikes befrielse. De allierade generalernas manifest om Österrike utgör en viktig utfästelse. Det upprepar Moskvakonferensens förklaringar att ett fritt, oavhängigt och demokratiskt Österrike åter skall upprättas. Det innehåller, konkret talat, löften om större frihet för affärsmän och resande samt erkänner officiellt de politiska partierna socialdemokraterna, kristligt sociala och kommunisterna. Men manifestet innehåller inte något formellt erkännande av den provisoriska regeringen från västmakternas sida, och därför är denna regerings maktsfär begränsad precis som förut. Manifestet talar också om Österrikes nödvändiga enhetlighet i ekonomiskt avseende.

Den frågan reses av sig självt vid anblicken av detta manifest: behövdes det verkligen sex månader för att låta dessa uttalanden komma till mognad? Kunde inte redan tidigare en så legitim begäran som att erhålla dessa försäkringar ha villfarits?

Tills vidare ha österrikarna blott att leva på hoppet att det nuvarande tillståndet med ett fyrdelat fosterland inom beräknelig framtid skall få ett slut. Denna fyrdelning illustreras bäst av det förhållandet, att den lilla floden Enns' bro, på vilken ryska soldater nu patrullera, har blivit en skarpare gräns än någonsin en gräns mellan suveräna stater — den nämnda floden skiljer som bekant nedre och övre Österrike åt.

Att det nuvarande tillståndet i Österrike utgör blott ett provisorium — och som sådant ett icke särdeles lyckligt — framgår tydligast av ögonvittnens berättelser. Först senare torde det kunna klarläggas, hur mycket av dessa skräckskildringar som är sanning och som är antirysk propagandistisk dikt. Mycket belysande är det memorandum, som statskanslern d:r Karl Rennes författat och som offentliggjordes i Sverige på Österrikiska föreningen. Denna »Denkschrift» skildrar, hur Renner — vilken som bekant var österrikisk statskansler även vid fredsförhandlingarna i Saint-Germain efter första världskriget samt under den österrikiska republikens första år — kommit till insikten att något omedelbart måste göras för att lindra det lidande, som befolkningen tillfogats genom den ryska ockupationen. Ordagrant säger han: Vad som hände vid den ryska besättningen skall befolkningen inte lätt glömma. Efter långt sökande lyckades Renner få fatt på och tala med högre ryska officerare. Man behandlade honom högaktningsfullt, lovade att beakta hans klagomål och uppfordrade honom till slut att träda i spetsen för regeringen för att befria Österrike från vad som återstod av Hitlerfascismen. Man förstår att Renner allvarligt tvekade, om han vid sina 75 år skulle kasta sin och det socialdemokratiska partiets prestige i vägskålen i det tillstånd av fullkomligt kaos som då rådde. Framför allt försökte han att klarlägga för de högre ryska militä-

rerna de österrikiska soldaternas och officerarnas uppträdande under det tysk-ryska kriget. Han åberopade den propaganda, som under årtal pågått och som utan att den minsta motkritik fatt förekomma omtöcknat soldaterna. Han hänvisade även till SS:s brutala metoder; det minsta motstånd mot denna organisation besvarades med omedelbar exekution. Han ville även urskulda sig med de svåra moraliska följderna av Dollfuss' och Schuschnigg's statskupper. Ja, Renner påstår, utan att det verkar särdeles övertygande, att den »Musso-linska ordning» av arbetarklassen efter politiska, ekonomiska och sociala linjer, som infördes i början av 30-talet, skulle ha varit ännu mer förhatlig för massorna än Hitlerfascismens; den senare hade inte något att röva efter Dollfuss men lovade åtminstone bröd och arbete. Renner erkänner dock att denna stämning mycket snart försvann, sedan Hitlerregimens avskyvärdhet avslöjats.

Renner redogör i mycket drastiska ordalag för det tillstånd, som rådde i Österrike då han till slut den 21 april installerades i Wien i ett litet hus ute i en förort. Alla centrala myndigheter hade avskaffats redan 1938; vad de skulle ha gjort bestämdes i Berlin. Republiken var alltså i våras utan huvud! Sedan sex år tillbaka hade alla lokala myndigheter ända ned till den sista byn rekryterats med nationalsocialister; samtliga dessa hade emellertid nu gripit till flykten, för det mesta sedan de tagit kontanter med sig och makulerat handlingarna. Det österrikiska folket utgjorde alltså vid ryssarnas besättande bokstavligen en stat utan organ. Det fanns inte något system där, vilket man hade kunnat reformera genom att sätta in nya personer. I flera fall hade ämbetsbyggnaderna t. o. m. bränts ned av de flyende. På stadsgatorna patrullerade inga poliser, i landsbygdens byar fanns det inga gendarmer. »Ingenstädes en postanstalt, en telefon, en järnväg. I uppbördsverken fanns inga anställda, i de sociala byråerna inte ett rött öre. Man kunde» — tillfogar Renner med bitter ironi — »påstå, att många anarkisters ideal förverkligats: staten utan pengar, staten utan ekonomi.»

Trots detta sjönk inte regeringens mod, fastän dess auktoritet till en början inte sträckte sig till provinsstäderna och landsbygden. Representanter för de forna kristligt sociala och kommunistiska partierna tillkallades. Socialdemokraterna och de kristligt sociala (som nu benämns det österrikiska folkpartiet) erhöilo vardera tre departement, medan kommunisterna fingo två: inrikesdepartementet, varunder polisen hör, och undervisnings- eller, som det numera något ovant heter, folkupplysningsdepartementet. (Alltså samma departement som folkdemokraterna förfoga över i Finland.) Klokt nog besattes justitie- och finansdepartementen med partilösa. I justitiedepartementet ha dock tre understatssekreterare, en från vart och ett av de tre stora partierna, förordnats som ett slags politiska kontrollanter. Finansdepartementet däremot är befriat från dylikt politiskt inflytande, åtminstone i teorin. Bredvid detta kabinett, av vars medlemmar blott en kommer från jordbruket, har efter tjeckoslovakisk modell 1945 tillsatts ett politiskt tremanråd, med företrädare för de tre nämnda regeringspartierna. Detta »Beirat» har att tillsam-

mans med kanslern företråda kabinettet inför offentligheten, partierna och sedermera folkrepresentationen.

Denna månghövdade apparat kan, erkänner Renner själv, givetvis blott bli effektiv, om alla grupper samarbeta lojalt och utan egoism. På densamma ankommer inte blott den s. k. verkställande makten utan även lagstiftningen för förbundet och delstaterna. Renner betraktar sig inte såsom Rysslands befullmäktigade utan som det österrikiska folkets. Han anser det absolut nödvändigt att en enhetlig besättningsmyndighet handlar i samförstånd med en enhetlig österrikisk regering, om det överhuvud taget skall bli möjligt att skapa en ordning i Österrike. »Regeringens absoluta övertygelse är att de föreliggande uppgifterna aldrig kunna lösas, om det redan i och för sig så ringa statsområdet delas upp i fyra förvaltningszoner och ekonomiska gebit.» Denna uppfattning svarar mot vad det enklaste förnuft och det primitivaste människoförstånd säger. Ur denna synpunkt vore det därför en fördel, om västmakterna snart ville erkänna regeringen. Likaså är det högeligen önskligt att ett sådant erkännande förknippas med de första stegen till en konstruktiv grannskapspolitik i Donaubäckenet. Detta behöver icke betyda tillkomsten av någon på många håll fruktad blockbildning.

Den österrikiska regeringens huvuduppgift just nu är framför allt att förebygga att befolkningen hungrar och fryser ihjäl — ett öde som tyvärr denna vinter hotar flera folk. Vidare är det trängande nödvändigt att förnya transportsystemet och åtminstone nödortfött återställa den särskilt av ryssarna utplundrade produktionsapparaten. Sker ej så måste man räkna med faran av sociala störningar och förtvivlade desperata aktioner, vilka ingen än så stark myndighet kan hindra att bryta ut. Här ges det ett tillfälle att uppvisa, vad som kan göras genom den eljest så beprisade planhushållningen. Återuppbyggnadsarbetet kan aldrig effektivt fullgöras genom negativa aktioner, genom förbud och konstlad isolering, utan blott genom en politik kännetecknad av positiva åtgärder och storstilade, på lång sikt planerade reformer. Ingenting vore erbarmligare än att permanenta det nuvarande olidliga provisoriet.

Historier — Sedan åtskilliga månader tillbaka har Göteborgs **Hantente historia.** dels- och Sjöfartstidning på sin ansedda kultursida mottagit ett antal artiklar av en författare, som i stället för namn eller signatur begagnar märket ***. Denne tydligen uppskattade medarbetare, av allt att döma en missnöjd — mycket missnöjd — militär, har huvudsakligen ägnat sig åt att, som det populärt heter, kacka i eget bo eller f. d. eget bo. Vad han därvid närmast påminner om är den avskedade engelske polisman, som år ut och år in brukade stå bland de andra besynnerliga talarna i Hyde Park och avslöja Scotland Yard's preusseri och korrruption. Så småningom har märket *** emellertid givit sig ut på djupare vatten och sammanskrivit storpolitiska betraktelser, vilka regelbundet gått ut på att bevisa den svenska samlingsregeringens formidabla uselhet.

Med anledning av vissa högre finska militärers nyligen avslöjade huvudlösa uppträdande skrev han sålunda en artikel, »Förblindelse», som vanligt sammansatt av sant, halvsant och falskt, men med det sista inslaget rikligare tilltaget och mer ointelligent infogat än vanligt. Det kan för en gångs skull vara värt besväret att uppvisa, i hur hög grad han — och tidningens ledning — anser det opportunt och möjligt att ockra på publikens förmodade godtrogenhet och glömska.

Efter 1933, påstår författaren, växte oron i Ryssland för det finsk-tyska samarbete, som hade den svenska militärledningens »fulla väl-signelse». »Oron kulminerade, då Sverige-Finland... sökte sanktion för de Ålandsbefästningar, som de tre generalstaberna druckit ihop.» — Man frågar sig, vad exempelvis den nyktre landshövding Sandler, Ålandsplanens främste tillskyndare, säger om en sådan historiskrivning.

När det blev krig, fortsätter den trestjärnige författaren, skulle Sveriges och Finlands regeringar, hur uppriktigt de än ville hålla sig utanför, »med historisk nödvändighet falla i händerna på militaristerna och de reaktionära ämbetsmännen...» Vad excellensen Hansson, statsrådet Sköld och deras kolleger i samlingsregeringen ha att säga om detta konfysa uttalande skulle också vara intressant att veta.

Vidare försäkrar artikelförfattaren, att man i Sverige var »helt med på noterna», då Finland efter freden i Moskva så småningom åter orienterade sig mot Tyskland, och då »Stor-Finland proklamerades» i juli 1941. Ett annat prov på hans sanningskärlek är insinuationen, att man i Finland, då man släppte in tyskarna i landet, för riksdagen dolde »vad som var i görningen» — vilket är riktigt. Men sedan tillägger han i samma andedrag: »liksom hela det svenska fallet», vilket däremot är en komplett osanning. Dr Knut Petersson, som nu är Handelstidningens chef och som var ledamot av riksdagens första kammare då den olycksaliga transiteringen medgavs i juni 1940, skulle kunnat korrigera författaren på denna punkt genom att berätta — vad numera snart sagt var man vet — nämligen att regeringen sammankallade riksdagen den 21 juni just för att meddela vad som tyvärr var i görningen.

Särskilt omsorgsfullt hoptvinnad av sanning och lögn — helt enligt salig Goebbels recept för verkningsfull propaganda — är emellertid följande stycke:

»Rysslands krav på Finland i november 1939 var en vädjan till Finlands folk att draga sig tillbaka från ett utgångsläge, som skulle bli mycket belastande för Ryssland vid det tyska anfall, som — om 'Mein Kampf' ej var en krigslist — förr eller senare måste komma, och till vilket anfall Finlands militära ledning ansågs vara i stånd förmå sin regering ansluta sig. Då kraven ej vunno tillmötesgående gick Ryssland till krig. Finsk censur och svensk okunnighet undanhöllo för de finska och svenska folken de verkliga anledningarna till anfallet. Mot bakgrunden av den tillfälliga tysk-ryska nonaggressionspakten av augusti 1939 lyckades tysksympatisörerna i bägge länderna

t. o. m. ge angreppet en anstrykning av erövringsepidemi, som plötsligt skulle ha spritt sig till Moskva från Berlin. Under betäckning av slagordet 'Finlands sak är vår' förledde militärledningen och reaktionärerna i Sverige regeringen till långt gående moraliskt och materiellt understöd åt Finland och därigenom också åt de tyska intressen, som det finska folket tvingats att kämpa för.»

Författaren hävdar här för det första som en plikt för det lilla Finlands folk att »draga sig tillbaka», d. v. s. att på en stormakts krav avstå från delar av sitt eget land, något som i varje fall ännu vid denna tid icke ansågs förenligt med god demokratisk ordning, allra minst i G. H. T.

»Finsk censur och svensk okunnighet» påstås ha för Sveriges och Finlands folk dolt anledningen till det ryska anfallet. Om så är, återstår att förklara, hur hela den övriga världen blev lurad, t. ex. alla de stater inom Nationernas förbund, som på sydamerikanskt förslag utstötte Ryssland ur förbundet och enades om att bringa Finland allt möjligt bistånd.

Påståendet att just »tysksympatisörerna» i Sverige velat göra gällande, att Ryssland fått en släng av den tyska erövringsepidemien, faller på sin egen orimlighet. De verkliga tysksympatisörerna liksom ock ryssympatisörerna i Sverige voro de enda, som 1939 togo det ryska angreppet lika lugnt och naturligt som stjärnförfattaren nu. Men de voro icke många.

De som till snart sagt varje pris ville att Sverige skulle stå på Finlands sida, voro identiska med dem, han sex rader längre ned kallar »militärledningen och reaktionärerna» — de som »förledde» regeringen att hjälpa Finland. Bland dessa reaktionärer befann sig då en utomordentligt stor del av svenska folket; för att ta några namn ur högen: de två förutvarande utrikesministrarna Rickard Sandler och Östen Undén, dåvarande Social-Demokratens dåvarande redaktör Z. Höglund, f. ryske generalkonsuln Fredrik Ström, folkpartiets nuvarande chef Bertil Ohlin — för att inte tala om en hel rad radikala och hyperradikala författare, som högtidligen avsvuro sina ryska sympatier och hyllade Finland.

Bland dessa »reaktionärer», som under »betäckning av slagordet Finlands sak är vår» inte bara »förledde» regeringen utan skarpt och vältaligt klandrade den för dess förmenta kallsinnighet, för att regeringen hjälpte Finland alldeles för litet, märktes — i ordets egentliga mening — även två personligheter, den ene i riksdagen, den andre i tidningen Nordens Frihet. De äro dr Knut Petersson och redaktör Harald Wigforss, de två som nu bestämma Handelstidningens kurs och som nu — kanske av malplacerad nitälskan för tryckfriheten — låtit märket tre stjärnors extremt osannfärdiga artikel publiceras i deras organ.

Givetvis framträder nu mycket av det som skedde i Sverige på vintern 1939—40 i annat ljus än då. Men korten kunna därför inte smusslas bort. De som då agerade, ofta lika ostentativt som egenrättfärdigt, ha ingen rätt att nu försöka dölja sig. De ha heller ingen orsak att göra det. De läto sig dock till stor del ledas av en

ideell, osjälvisk uppfattning om mellanfolklig rätt. Låt vara att detta i dag är inopportunt. Men opportunisten är ju för dem fienden nr 1.

Vetenskaplig planhushållning och likriktade åsikter? Den nyligen på Tidens förlag utkomna broschyren »Universitetsreform» har nuvarande handelsministern till författare. Därmed är utsagt, att den innehåller en mängd uttalanden i skilda ämnen, alltid frejdiga, ofta stimulerande. »Vi håller på att sakta sjunka ner till att bli en provinsial andrahandskultur.» »Språkgränsen synes fungera som ett tullskydd för en vetenskaplig produktion väsentligen inriktad på hemmamarknaden.» Det sista är naturligtvis missvisande: bilden med skyddstullarna hade varit fullt adekvat, om Myrdal syftat på vetenskapsmän, som inte läsa utländska fackkolleger; men knappast någonstädes citeras arbeten på alla möjliga språk så samsvetsgrant som i svensk forskning. Det är inte heller riktigt, att svenska vetenskapare med flit skulle undandraga sig internationell kritik, tvärtom skulle de allra flesta med förtjusning anlita den översättningstjänst — den må gälla manuskript eller redan på svenska utkomna verk — som vid flera tillfällen blivit efterlyst i denna tidskrift.

På egna och de akademiska ämbetsbrödernas vägnar uppsänder Myrdal ett »peccavimus»: professorernas intresse för sina egna organ har varit för matt, och därtill kommer, att »som klena politiker är vi benägna till 'realism'. Vi ävlas att i tid och otid lägga överdrivet taktiska beräkningar till grund för vårt praktiska handlande och att styra det direkt på kraftlösa kompromisser.» Men det gäller också att undvika »den allvarliga fara för diletantism som råder, om populära strömningar och opportuna hänsyn får bestämma utvecklingsgången...»

Botemedlet, eller rättare den nödvändiga förutsättningen för en bättring, ligger i en kraftig ökning av anslagen, såsom redan från så många håll har betonats. Främst ställer Myrdal »inrättandet av ett stort antal forsknings- och undervisningsbefattningar för unga vetenskapsmän från tidigaste licentiatåldern fram till professorskompetensen».

Det givet intressantaste i hela skriften är emellertid Myrdals avgjorda ställningstagande *mot* vad han kallar en »dagens fluga», nämligen tanken på planläggande och samordnande centrala forskningsråd, närmast föranlett av betänkandet om ett dylikt statligt råd för samhällsvetenskaperna. Anslagen böra i stället lämnas direkt åt de existerande akademiska organen och samordningen anförtros åt den hävdvunna akademiska demokratien, om vilken förf. har en hög tanke.

Det märkvärdiga inträffar alltså, att planhushållaren Myrdal icke vill veta av någon planhushållning inom det arbetsområde, med vilket han har personlig förtrogenhet. Han är själv medveten om motsättningen, och den ger onekligen stoff till åtskillig eftertanke. Inte heller lämnas läsaren i ovisshet om, vad det är, som till den grad oroar förf., att han rentav talar om en kulturkamp. När det gäller medicinsk och teknisk forskning lämnas visserligen frågan öppen.

Men för kulturvetenskapernas vidkommande menar Myrdal, att statliga forskningsråd, som fördelade anslag från fall till fall, inte bara skulle vara opraktiska utan också kunna bli ett indirekt hot mot tankefriheten. Ty — och förf. har kursiverat denna mening — »det är i sista hand maktens omväg över de självstyrande akademiska institutionerna som garanterar forskningens frihet».

Man tycker sig här skönja ett vidare perspektiv. Detta med statliga forskningsråd är dock inte någon enstaka vinterfluga. Det kan icke skiljas från den allmänna tendensen till överhetens förmynderskap, lika litet som tankefriheten kan betraktas utan sammanhang med individens oberoende i andra avseenden. Och hittills har veterligen ingen lyckats gendriva den kritik, som går ut på, att varje tillräckligt omfattande statlig verksamhet med nödvändighet blir totalitär, sätter möjligheterna till demokratisk kontroll ur spel och undergräver den personliga friheten. En sådan utveckling synes främjad av historiska faktorer: socialismen slöt under sin kamp- och minoritetstid nära förbund med de individualistiska frihetsidéerna, men något inre samband mellan dem bägge finns ej. Nu, när makten är nådd, lider det måhända mot hemskillnad i detta resonemangsäktenskap.

Naturligtvis inbillar sig ingen vettig människa, att ledarna för praktisk socialdemokratisk politik (vi tala alltså inte om professor Laski) skulle vara fiender till åsiktsfriheten eller över huvud taget vilja slå in på »vägen till träldom». Men vill man kosta på sig något för att hävda det gamla idealet? Statsministern bekände sig till det, när han tog upp frågan i sitt tal vid SSU-lägret i somras, men samtidigt hördes vissa bitoner, som knappast kännas igen från den klassiska socialistgenerationen av typen Branting och Jaurès. »Friheten har sina gränser», menade excellensen. »Den som icke vill hålla sig inom dessa, får finna sig i att bli tillhållen och vid behov stängd i sin verksamhet. Allt detta är självklart. Men därmed är icke sagt, att den som har en kritisk inställning till den rådande ordningen eller en från den förhärskande meningen avvikande åsikt, skall förhindras att hävda den.» Det är icke sagt, men... se upp, mina damer och herrar oliktankande! Och låg det inte en ödets ironi, i så fall av ganska olycksbådande slag, i att sättarnisse på M. T. ett par månader senare kom att trolla bort ur referatet ett ej fullt renlärt ytt-rande av statsministern själv?

R. G—k.

Franz Werfel. Den 26 augusti avled författaren Franz Werfel i Beverley Hills i Kalifornien endast 45 år gammal. Genom hans död har den österrikiska diktkonsten lidit en svår förlust. Trots alla överströmmande erkännanden och framgångar förblev Werfel åtminstone som diktare omstridd. Hans lyriska förstlingsverk, med stark dragning åt expressionism — de daterade sig från det första världskrigets tid — fäste vid honom de största, fastän sedermera kanske inte helt infriade förhoppningar. Säkerligen kommer hans tidiga lyrik, fylld som den var av universell öppenhet, människokärlek, humanitet, pa-

tos, längtan, hängivelse och stor språklig konstnärlighet, att stå sig även i framtiden som förblivande, ja odödliga verk. En dikt som »Lächeln Atmen Schreiten», där den berömda versen »Die Welt fängt im Menschen an» förekommer, hör till den österrikiska diktingens kronjuveler. Det heter där:

»Schöpfe du, trage du, halte
Tausend Gewässer des Lächelns in deiner Hand!
Lächeln, selige Feuchte ist ausgespannt
All übers Antlitz.
Lächeln ist keine Falte,
Lächeln ist Wesen vom Licht.
Durch die Räume bricht Licht, doch ist es noch nicht.
Nicht die Sonne ist Licht,
Erst im Menschengesicht
Wird das Licht als Lächeln geboren.»

Karl Kraus, den finaste, rikaste och djupaste ande som Österrike ägt sedan Grillparzer och vid sidan om Rilke, upptäckte den unge Werfel, som mognade under den stränga tuktan av denne oförliknelige språkkonstnär och sanningsägare. Men Werfels fortsatta utveckling svarade inte mot den stränge kritikerns fordringar. Det uppstod tvedräkt dem emellan och Werfels envisa polemik mot Kraus, mot vilken Werfel intogs av en nästan fanatisk »Hassliebe», som tog sig uttryck i hans produktion — framför allt i den magiska trilogin »Der Spigelmensch» — har vittnat om den aldrig helt botade sjukliga brytningen hos diktaren. I samband därmed fick lyriken allt mindre utrymme hos honom, samtidigt som dramatiken och berättelsen blevo förhärskande. Werfels ursprungliga helhjärtade världskänsla började att upplösas i dialektik och analys. I stället för patos trädde en ofta alltför verklighetsbetonad realism, som många gånger hämtade ohöljda modeller ur livet i Wien. Den stora romanen »Barbara oder die Frömmigkeit» blev i alltför hög grad en uppgörelse med den del av Wiens litterära värld, som hade sitt tillvist på café Central; i krigs- och efterkrigsvärldens masslösa förvirring och upplösning är den gamla barnjungfruns geniala hjärteanfald det enda äkta uti denna roman, liksom hjältinnans mödosamt hopsparade goldkronen under inflationstiden betydde hennes förutvarande skyddslings materiella räddning. Också i dramat »Das Reich Gottes in Böhmen», ett i sig självt mycket betydande, ställvis genialt verk om hussiterna, kunde många gestalter alltför lätt igenkännas bland bekanta aristokrater i Wien. Allt detta tillförsäkrade Werfels verk samtidigt intresse men höjde inte deras värde. När de polemiska inslagen höllos tillbaka eller saknades skapade diktaren mellan 1920 och 1930 flera väsentliga arbeten, såsom skådespelet »Juarez und Maximilian», romanen om Verdi och några berättelser, i synnerhet »Der Tod des Kleinbürgers», historien om en stilla och osynlig hjälte. Också i fråga om världsåskådningen märktes förändringen, Werfel, som ursprungligen tillhörde vänstern, företrädde redan med sin roman om Verdi en liberal världsbild, som till sina stora drag blev allt konservativare

och till sist närmade sig Schuschniggs kristligt korporativa ideal — Werfel var för övrigt en av Schuschniggs personliga vänner. Ockupationen av Österrike ledde till en ny förvandling, även om Werfels sista världsåskådning inte med exakt säkerhet kan kartläggas. I egenskap av jude och föremål för nazisternas hat hade Werfel, låt vara blott i anspelande form, på det skarpaste kritiserat deras ideologi och gärningar i romanerna »Die Geschwister von Neapel» och »Die 40 Tage des Musa Dagh». Diktaren måste fly ur landet, först till Frankrike och därefter till Amerika. Landsflykten förstärkte hans redan tidigare levande religiösa känsla. »Höret die Stimme» var en bekännelse till judendomens grundlagar, »Sången om Bernadette» — som filmades och blev en världssuccé — förhärligade katolicismen. Ur upplevelserna under Frankrikes sammanbrott växte Werfels bästa skådespel fram, »Jacobowski und der Oberst», som i övrigt uppvisade författarens oerhörda tekniska kunnande och plastiska människogestaltning (det gavs nyligen i svensk radio). Som blott några få utvalda österrikiska författare ur samtiden var Werfel kallad att skriva sin hembygds, kontinentens oroliga och pinande hjärtas stora prosaepos. Upptakten till romanen »Das veruntreute Himmelreich», en försvagad återgång till Barbaratemat, ställde detta verk i utsikt. Men innan diktaren nu hunnen till sin mognad kunde ta itu med denna sin största och högsta uppgift slog ödet pennan ur hans hand. Det förunnades honom aldrig att helt uppfylla vad han en gång i sin ungdomsdiktning betecknat som skapandets djupaste mening:

»Und ich bin Mensch, in meinem Menschenleben,
Dem Schein ein Sein, dem Unsinn Sinn zu geben.»

Ernst Alker.

»Fältskolan.» På 1890-talet framfördes i samband med diskussionen om behovet av att utöka värnplikstiden vissa förslag att kombinera värnpliktstjänstgöringen med undervisningsmeddelelse i allmänbildande ämnen. Tankar av denna art återfinnas t. ex. i professor *Pontus Fahlbecks* bekanta arbete *Stånd och klasser* (1892). Folkundervisningen tänkte sig Fahlbeck indelad i två etapper, en »barnaskola», kortare till tid och kursplaner än den dåvarande, samt en vid äldre ålder (ynglingarna 21, flickorna 17 år). För männen skulle denna skola vid mognare år förenas med värnplikten, samt »utsträckas så långt, som tillgångarna medgiva, 6—12 månader. Dess ändamål är att efter en kort repetitionskurs, om nödigt är, uti folkskolans elementer meddela yrkesundervisning, olika för land och stad liksom för landets olika delar. Läroämnena äro lanthushållning i alla dess grenar, maskinteknik, bokhålleri och vad jag vill kalla allmän arbetslära, d. v. s. undervisning uti arbetets ekonomiska anordning m. m., slutligen ock elementerna av hälsolära.» För flickorna skulle, fortsätter Fahlbeck, »lärokurser av passande längd uti enkel matlagning samt alla till ett mindre hushåll hörande gärningar, sömnad, elementerna av barnavård och hälsovård» anordnas.

Det är uppenbart, att det program, som professor Fahlbeck för sin

del här gav en antydning om, i sig för sin tid var ytterst genomgripande. »Att leva är att arbeta», skrev bl. a. också Fahlbeck, »så bör ock ungdomens fostran vara i varje punkt riktad på det arbete, som förestår den.» Det är en reflex av en dylik grundläggande uppfattning, som möter i intresset för yrkesundervisningen. I våra dagar — ungefär 50 år senare än dessa ord skrevos — skola vi nog främst vilja invända, att den av Fahlbeck projekterade yrkesundervisningen applicerades vid ett för sent stadium i den växande ungdomens liv.

Emellertid har under senare år andra synpunkter anlagts på möjligheterna att under den tid, då den värnpliktiga manliga ungdomen är inkallad till militär utbildning, få en undervisning av allmänbildande art till stånd. Ett mycket värdefullt författareskap har på detta område utövats av läroverksadjunkten *Carl Cederblad*, Uppsala, vilken gjort sig till energisk talesman för både en förenklad barnskola och en »medborgarskola» i samband med värnplikstiden. I riksdagen upptogs problemet senast till behandling i en motion av red. Birger Petersson, Lerbäcksbym, m. fl. vid 1933 års riksdag under dåvarande arbetslöshetskris.

Motionärerna föreslog härvid »en allmän skola för värnpliktig ungdom för medborgarkunskap och fysisk fostran» i internat, i anslutning till men skild från den egentliga militära utbildningstiden, antingen *före* (februari—april) eller *efter* (oktober—december) den dåvarande värnpliktsutbildningen. Lärarna skulle rekryteras ur de värnpliktiga lärarnas eller studenternas led, dock så att reservbefälsutbildningen icke rubbades. De i »medborgarskolan» förekommande ämnena skulle vara: 1) skrivning, 2) räkning, 3) andra elementära ämnen, 4) medborgarkunskap eller kommunalkunskap, 5) gymnastik och idrott. Vissa undantag förutsattes med hänsyn till dem, som genomgått högre skolor (från folkhögskolor och uppåt), likaså för alla *som hade arbete eller utsikt att erhålla sådant*. Efter motionärernas formuleringar avsåg man, att en »repetition och utvidgning av folkskolekursen» skulle äga rum i samband med denna nya skolform. Syftet var alltså ganska omfattande.

Bland yttrandena över motionen är dåvarande generastabschefens (Bo Boustedt) av särskilt intresse. Det framhölls bl. a., att en utbildning av föreslagen typ, om den komme till stånd, helst borde läggas före den militära. Emellertid påpekades också att med hänsyn till lokalförhållandena endast 15 à 16,000 man kunde göras delaktiga av undervisningen (totala årskontingenten, sedan nödvändiga avdrag gjorts, vore 24,000 man). Skolan bleve alltså långtifrån »allmän». Veckoprogrammet skulle omfatta: svenska åtta timmar, räkning åtta timmar, historia med samhällskunskap sex timmar, gymnastik sex timmar, idrott fyra timmar, sjukvård med hälsolära två timmar, överläsning tio timmar. I allt gjorde detta 44 timmar pr vecka. Generalstabschefen förutsatte, att man för undervisningen borde påräkna läroverkslärare. Kostnaderna för den föreslagna skolformen bleve, i enlighet med de beräkningar, som inom Generalstaben företagits, omkring fem miljoner kr. pr år (denna kostnadsplan

blev sedermera från motionärernas sida föremål för kritik under framhållande av, att den vore alltför mycket hållen »i överkant»). Generalstabschefen såg sig emellertid föranledd att avstyrka förslaget med hänsyn till 1) att skolan ej bleve »allmän» (över 50 % av årskontingenten uteslöts), 2) att flera truppförband på grund av lokal- och lärarförhållanden måste undantagas, 3) att den militära disciplinen skulle äventyras, 4) att befäls- och underbefälskadern skulle åderlåtas, 5) att man under föreliggande omständigheter kunde ha bättre användning för de pengar, det gällde, för andra militära ändamål.

Under liknande motiveringar avstyrktes motionen av skolöverstyrelsen. Den föll också i riksdagen.

1933 års initiativ avtecknar sig alltså mot den mörka bakgrund, som arbetssituationen vid denna tidpunkt erbjöd. Denna sammankoppling var helt visst för själva tanken en olycka. Emellertid förelåg den gången knappast någon annan möjlighet med hänsyn till den korta värnpliktstjänstgöringen. »Medborgarutbildningen» måste av denna anledning föreslås »i anslutning till men skild från den egentliga militära utbildningstiden». Därmed komme den onekligen att få skenet av en förlängd värnpliktstid över sig, de, som skulle underkasta sig denna, skulle, enligt förslagets följdverkningar, utgöras — som marinestabschefen med rätta påpekade — av de »sämst lottade i samhället».

Generalstabschefen framhöll i sitt här tidigare omnämnda yttrande 1933, att han ansåg, att »den föreslagna skolan säkerligen skulle bli av stor betydelse i socialt avseende». Hans avböjande av 1933 års motion byggde icke på ett principiellt motstånd. I det läget förelågo andra faktorer, som på mycket goda skäl motiverade ett avstyrkande. Emellertid synes det vara av vikt, att generalstabschefen tillmätte en verksamhet av denna art möjlighet att stimulera den militära utbildningen. Denna synpunkt måste, i den mån den är riktig — och allt tyder på, att den är det — tillerkännas stor betydelse. Och än mera — hur mycket större värde skulle ej en dylik verksamhet kunna bedömas äga, om det låte sig påvisas, att den därutöver — utöver alltså den renodlat militära aspekten, vilken för utbildningsresultatets skull måste kräva sitt — ägde förmåga att skapa en brygga av good-will eller stärka den brygga av good-will mellan försvarsmakten och den civila verksamheten i samhället, som de senaste åren byggt? Det förefaller mig uppenbart, att dylika möjligheter med de förutsättningar, som nu till dags skapats, föreligga. Härvid måste man emellertid tillämpa en ny metod.

Det är i nuvarande läge att hoppas, att bland folkets stora massa en helt annan och positivare inställning till försvarsväsendet gör sig gällande i jämförelse med tidigare känsloläge i dessa avseenden. Om det t. ex. blir klart för den värnpliktige själv, för hans far och mor, för familjen i dess helhet, för de yngre kamraterna, att värnpliktstjänstgöringen icke blott enbart betyder ett kännbart ingrepp i den enskildes vanda livsföring o. s. v. utan även vissa påtagliga fördelar, är det tänkbart, att inställningen på ett varaktigt sätt förändrades.

Det gäller då att undersöka i vad mån statens (försvarsmaktens) och den enskildes intressen kunna mötas.

Framför mönstringsborden passerar varje år hela landets manliga ungdom i det åldersläge, som värnpliktslagen föreskriver. Läkarernas uppgift är nu och kommer endels att förbli att gallra ut de element, som på grund av sjukdom eller andra orsaker äro till krigstjänst odugliga. Denna apparat fungerar med den precision, man har rätt att fordra. Uppdelningen sker: duglig för krigstjänst, duglig i viss tjänst, icke duglig. Det är emellertid under nuvarande förhållanden så, att statens intresse för denna den manliga ungdomens parad inför mönstringsmyndigheterna i betänklig grad synes vara ensidigt inriktad. Man söker *vapenfört* manskap och fastställer var sådant står att få. Den defekta delen av beståndet får besked om att icke vara önskvärd och återgår. Den försvinner i folkdjupet för att sedermera måhända åter föras inom statens, denna gång de sociala välfärdsmyndigheternas synkrets i samband med behov av sjukhusvård eller understöd av skiftande art.

Det ändamålsenliga synes emellertid vara, att staten utnyttjade den möjlighet för att på detta relativt tidiga stadium gripa in i *hälsovårdande* syfte, vilket föreligger vid mönstringstillfället.

Två slag av verksamhet skulle härvidlag ifrågakomma, en riktad mot den kategori, som befunnits icke krigsduglig, som alltså av denna orsak frikallas, samt en mot den krigsdugliga, då i syfte att avhjälpa smärre eller övergående defekter.

De icke krigsdugliga skulle följaktligen också tagas om hand av staten. Även *deras* tänder skulle i mån av behov lagas, fall av tbc isoleras och vårdas m. m. Hela denna verksamhet skulle alltså vara preventiv till sin natur, även om naturligtvis akuta fall likaledes fölle inom ramen för arbetet.

På motsvarande sätt skulle uppgiften ställas inom utbildningsförbanden i fredstid: allmän och noggrann fysisk (och psykisk) översyn borde förekomma, trasiga tänder lagas och sjukdomsanlag kvävas i sin linda.

De kostnader, som på detta sätt åsamkas statsverket, bleve måhända rätt betydande i jämförelse med de nuvarande på motsvarande område men skulle, sedda på lång sikt, betala sig. Statens sociala omvårdnad finge då först rationell betoning och syftning, om den utnyttjade detta tillfälle till noggrann översyn av det manliga folkmaterialiet, en fortsättning, och i bästa fall, en fullkomning av det motsvarande arbete, som utförts i barnaskolan (folkskolan).

Vi förutsätta, att yrkesskoleidén tidigare sammankopplats med barnaskolan i enlighet med de synpunkter på denna skolform, som här tidigare anlagts. Kvar står då emellertid önskemålet att bibringa dem, som genomgått enbart folkskola, en repetitionskurs av de färdigheter, som då inhämtades. Det synes vara fullt möjligt att med nödig inskränkning beträffande undervisningsämnen inpassa denna form av undervisning i ett militärt utbildningsprogram, som omfattar 1—2 år. Vi förutsätta då, att det ej anses lämpligt att för svenska förhållanden upptaga tanken om en arbetstjänst, omfattande

all manlig ungdom, och förlagd till tiden före värnpliktstjänstgöringen. Den längre, för oss osedvanligt långa, utbildningstiden äger möjlighet att, enligt de metoder, som här tidigare omnämnts, kombinera arbetstjänstens bästa sidor, den fysiska omvårdnaden jämte undervisning i elementära skolämnen plus medborgarkurs. Den senare (medborgarkursen) skulle kunna kombineras med en översiktlig framställning av svensk historia och alltså vidga den historiska undervisning, som tidigare meddelats i folkskolan.

Klart är att denna skolform, löpande jämsides med den militära utbildningen, måste godtaga *begränsning* som sin högsta lag. Den nuvarande barnskolans största fel torde vara, att den innesluter för många skolämnen, att den meddelar ett kunskapsstoff, som för barnens åldersstadium är fullkomligt osmältbart med överansträngning som given följd. Man måste, även då det gäller den militära skolan, nöja sig med de små resultaten. Det kunskapsökande, som ej på detta sätt blir tillfredsställt, får söka sig till de fria folkbildningsorganisationerna. Det vore givetvis olyckligt, om den militära skolan på något sätt härvidlag kom i konkurrensförhållande till de fria skolformer, som under sin uppbyggnad och i sin verksamhet skapat bestående värden av tradition och erfarenhet. Vore den militära »repetitionskursen» verkligen i stånd att förbättra kunskapen i stort sett, då det gäller *skrivning, innanläsning och räkning* samt därutöver ge en orientering i folkets *historia med medborgarkunskap* och möjligen *geografi*, vore dess uppgift fylld. Härtill borde även läggas en kort orientering om *befolkningsfrågans* läge, en kurs i *hälsolära med sexualhygien*.

Vad lärarfrågan angår borde härför lämpliga officerare eller underofficerare kunna svara för undervisning i skrivning, innanläsning och räkning. Regements- och bataljonsläkare borde kunna svara för befolkningsfrågan (befolkningspolitiken) med hälsovård och sexualhygien. Historia med samhällslära samt geografi kräver en civil lärarkraft från förläggningssorten, folkskollärare, folkhögskolelärare eller läroverkslärare. (I sitt yttrande 1933 hade generalstabschefen enbart räknat med läroverkslärare, en ståndpunkt, som synes ställa överflödigt höga kvalifikationskrav.)

Beträffande undervisningens varaktighet uttalade sig 1933 års motionärer för 12 veckor med ett timantal per vecka av 44. En mera rimlig väg vore, om man, med utgångspunkt från just detta timantal, sloge ut timantalet för hela undervisningen ($44 \times 12 = 528$) på längre tid, så att timantalet pr vecka bleve 12 (2 om dagen) och antalet veckor 44. Dessa två »civila» övningstimmar borde bli dagens första arbetsuppgift. Det vore t. ex. högst olämpligt att förlägga dem efter ansträngande fysiska övningar (»sovtimmar»). Överhuvud taget gäller det att ordna och bedriva undervisningen med noggrann kännedom om den mänskliga naturen och det människomaterial, som nu sättes på skolbänken. Även på »översättningstimmar» (eller en av dem) böra lärarna vara närvarande för att stå till tjänst vid frågor o. s. v.

Det synes vidare enligt min mening lämpligt, att kostnaderna för

den nya skolformen fölle på åttonde huvudtiteln. Därmed skulle på ett tillbörligt sätt betonas, att den inginge i statens organisation för undervisningen. Den centrala inspektionen borde tillkomma skolöverstyrelsen (folkskoleavdelningen med särskilt undervisningsråd), vilken på uppdrag av Kungl. Maj:t även skulle äga att utarbeta förslag till organisation, undervisningsplaner etc. Stadfästelsen av förslagen tillkommer Kungl. Maj:t.

Om värnpliktstiden alltså på detta sätt kombinerades med noggrann *läkarvård* i förening med en *kunskapsmeddelelse* av föreslagen art, om samtidigt en allmän standardhöjning beträffande kaserner, sjukvård m. m. i likhet med vad nyligen varit fallet med uniformerna m. m. kunde åstadkommas, hade den möjlighet att göra tjänst som, om man vill uttrycka saken så, en *medicinsk* och *kulturell clearing-inrättning*, vilken genom sin funktion kunde närma försvarsmakt och civilbefolkning, att ställa värnpliktstiden i folkuppfostrans och hyfsningens tjänst på olika områden till gagn för försvaret och försvarstanken och främst landets växande ungdom.

Tanken på *fältskolan* har visserligen fallit vid årets riksdag trots många tillstyrkanden. Ej ens personalvårdsnämndens förslag om speciell kompletterande undervisning för särskilt behövande vann gehör. Just nu borde dock tiden vara inne att närmare utreda frågan i sammanhang med efterkrigsförsvarets ordnande.

Erik Arrhén.

Studenterna och partipolitiken. Det politiska livet har som bekant av olika skäl kommit att betraktas med öppen misstro inom vissa kretsar, särskilt akademiska. Den brist på objektivitet, som många gånger utmärker den folkligt lagda politiska propagandan med dess syfte att suggerera och övertala stora människomassor, torde vara en av de främsta anledningarna härtill. »Partipolitiken har dessvärre på sina håll inom de breda lagren akademiker och studenter råkat i stadgat vanrykte såsom ett hantverk, det där hederligt folk helst undviker att aktivt befatta sig med», skriver en artikelförfattare på ledande plats i Medicinska Föreningens Tidskrift. Den förklaring han ger är följande: »Denna inställning orsakas naturligtvis till någon del av aktuella ofullkomligheter i det svenska partipolitiska systemet, men den bottnar till en nog så väsentlig del helt enkelt i bristande politiska insikter. Attityden är djupt beklaglig ur samhällets synpunkt, eftersom den högre samhällsplaneringen väl kunde behöva tillgodogöra sig också något fler av de skolade omöden, som den högre bildningen till äventyrs kan fostra fram. Den är dessutom oförsvarlig ur akademisk intressesynpunkt, då en effektiv akademisk infiltrering i de stora politiska partierna är ett av de båda oeftergivliga villkoren för framgång i kampen för de akademiska intressenas hävdande i samhället.»

Så långt kan man hålla med skribenten i medicinarnas tidskrift. I fortsättningen, när han lägger fram sitt recept för att bota den påtalade bristen på partipolitisk aktivitet, finns det emellertid skäl att göra bestämda invändningar. »Studentens kynne — speciellt om

han är försedd med ett någorlunda moget och kritiskt omdöme — är knappast sådant, att han har lust att enrollera sig i en partiansluten förening, innan han haft möjlighet att lugnt och fördomsfritt väga de olika partiernas fel och förtjänster mot varandra», heter det. Hr medicinarens enkla slutsats blir, att studenten behöver »ett forum för fri, partiobunden samhällsdebatt, som ger honom material för en kritisk granskning och värdering av de olika partiernas verksamhet och målsättning och som presenterar detta material på ett lättillgängligare sätt än som sker genom svåråtkomlig litteratur, tidnings- och tidskriftspolemik». Varför inte diskussionerna inom de partibundna studentföreningarna — där ju motståndarna ha möjligheter att uppträda och göra sina åsikter hörda — kunna vara uppfostrande på samma sätt som debatterna i en partipolitiskt fristående förening, låter skribenten i M. F. T. vara osagt. Det räcker för honom med en hänvisning till »studentens kynne», ett slags mystiskt begrepp, irrationellt och svårbestämbart, som inte får kritiseras. Så mycket värre för studenterna! skulle undertecknad vilja svara. Och kunna inte akademikerna själva inhämta en viss grad av politisk bildning ur dagspressen med dess pressklipp och ständiga fejder partierna emellan eller ur de många politiska tidskrifterna, är det illa ställt med akademikerna. Någon förmåga till självständigt studium har man rätt att begära av dem, även om det inte ingår i deras examenskurs. Som komplettering av de mera teoretiska studierna bör sedan det aktiva medlemskapet i en politisk förening ingå.

Åtskilligt annat är att invända mot den ovan citerade ledarartikeln i M. F. T., men det må räcka med några få erinringar. Man kan t. ex. peka på författarens inkonsekvens att i det ena ögonblicket önska »effektiv akademisk infiltrering» i partierna, i nästa ögonblick varmt rekommendera åtgärder, som skulle betydligt minska denna så önskvärda och nödvändiga anknytning (genom att han uttrycker en önskan om bl. a. Ungsvenska Studentföreningens utträde ur högerpartiet). Att döma av fraserna om att »skapa ett enda, partineutralt forum för politisk studentdebatt, där partikoryféerna och deras hejdukar kunde släppas lösa i direkta meningsutbyten» har artikelförf. i M. F. T. själv fallit offer för en del vanföreställningar om de partibundna studentföreningarna. Att Ungsvenska Studentföreningen i Stockholm under hela sin verksamhetstid varit ansluten till Ungsvenskarna, hindrade inte föreningen att t. ex. i februari 1944 anordna just en sådan debatt, varvid talare från olika partier deltog. Liknande tillställningar torde vara att vänta även i framtiden, och då äro medicinarna välkomna, antingen de äro politiskt obundna eller tillhöra motståndarlägren. Om de politiska diskussionerna motståndare emellan äga rum på neutral mark eller inom en partibunden förening, torde inte ha någon betydelse för objektiviteten i de meningar, som framföras, eller för den enskilde studentens möjlighet att vinna klarhet om vad de politiska stridsfrågorna gälla. En annan missuppfattning, som eventuellt ligger till grund för M. F. T-författarens ovilja mot Ungsvenska Studentföreningens partibundenhet, bör i det här sammanhanget vederläggas. Den som är anslu-

ten till Ungsvenska Studentföreningen är på intet sätt bunden vid det officiella partiprogrammet, utan kan offentligt ge sina avvikande åsikter tillkänna. En kritiklysten akademiker behöver icke avskräckas från att söka inträde som partimedlem.

Partipolitikens vedersakare framhålla stundom Clartés formella obundenhet som en förtjänst, emedan föreningen skulle vara oberoende av partidogmer. Clarté har dock i stället fastnat i den kanske mest dogmatiska och verklighetsfrämmande av alla politiska teorier — marxismen med dess konstruerade schema över den ekonomiska utvecklingen och dess sken av att vara en vetenskaplig lära i stället för politik. Hur man än vinnlägger sig om att anlägga en kritisk och vetenskaplig syn på samhället eller tror sig kunna bedriva vetenskaplig politik, går det ändå inte att komma ifrån, att politiken inrymmer ett visst subjektivt moment, lika litet som man kan förneka det starka ideologiska motivet i politiken.

Professor Teodor Geiger hävdade i en tidskriftsartikel förra året, att de ideologiska strävandena i samhället voro av ondo, därigenom att de skärpte motsättningarna mellan vad som i verkligheten endast var krassa intresseriktningar. Om man delar en sådan inställning till kulturen, måste man naturligtvis fördöma den politiska verksamheten, i den mån den inte framträder som öppen klasskamp. Konservatismen kan självfallet inte avskaffa de ideologiska motiv, som den uppbäres av och som torde utgöra betingelser för en fortsatt demokratisk utveckling. Försök att misstänkliggöra de politiska partierna som sådana äro därför ur konservativ synpunkt olämpliga. Önskningsar, som syfta till att minska studenternas anknytning till konservativa partier, de må framställas i hur hovsamma och förbindliga tonfall som helst, måste alltså bestämt tillbakavisas. Härvidlag hjälper det inte, att man såsom ledareförfattaren i Medicinska Föreningens Tidskrift hänvisar till studenternas aktivitet inom sina fackorganisationer som en fullgod ersättning för politiken. Fackorganisationen — som självfallet är ett nödvändigt försvarsvapen — ger sina medlemmar en god ehuru ensidig inblick i en speciell sfär; så länge den inte är inordnad i det representativa politiska systemet kan den inte skänka någon syntes av samhällslivet i dess helhet, där inga gruppintressen böra få tränga sig fram på andra intressens bekostnad.

Gösta Swärd.